

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

УДК: 35/08+352.08: 005.591.4(477)

Малюга Анжела Володимирівна,

керівник Секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування; аспірант кафедри публічного управління та публічної служби, Національна академія державного управління при Президенті України, 03057, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 20, тел.: +38 (050) 3116011, e-mail: malyuha@v.rada.gov.ua, <http://orcid.org/0000-0003-4604-4095>

МОДЕЛІ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ І КОНСТИТУЦІЯХ ДЕРЖАВ-УЧАСНИЦЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. У статті досліджується право громадян на доступ до державної служби, а також основні моделі його закріплення в Конституції України та конституціях і конституційних актах усіх держав-учасниць Європейського Союзу. Доводиться, що конституційна модель (з латин. *modulus* – «міра», «аналог», «зразок») закріплення рівного права на доступ до державної служби – це теоретико-методологічна конструкція, яка визначає особливості закріплення в конституціях і конституційних актах відповідного права громадян та нормативно-правові параметри державно-управлінського механізму його реалізації у спеціальних законах (актах) про державну службу.

Відзначається, що конституції (Греція, Німеччина, Україна та ін.) і конституційні акти (Велика Британія, Швеція), в тому числі й декларації про права людини (Франція), України і держав-учасниць Європейського Союзу, в більшості з яких закріплене право громадян на рівний доступ державної служби, різняться між собою за походженням, змістом і обсягом нормативно-правового регулювання, системою та структурою, юридичною силою вміщеного в них матеріалу, а також за закріпленнями в них принципами і механізмами реалізації громадянами свого права на участь в державному управлінні. Їх аналіз, співставлення та узагальнення дозволяють виокремити і систематизувати основні конституційні моделі унормування рівного права на доступ до державної служби в Україні та державах-учасницях ЄС.

Проаналізовано моделі закріплення рівного права на доступ до державної служби у конституціях і конституційних актах держав-учасниць Європейського Союзу та здійснено їх класифікацію за: а) предметом і обсягом конституційно-правового ре-

гулювання відповідного права; б) суб'єктами, на які поширюється це право; в) джерелами (формами) унормування права на доступ до державної служби.

Зазначено, що реалізуючи зовнішньополітичний курс, зокрема, як зазначено в преамбулі Конституції України, «... підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України», а також зважаючи на здебільшого позитивний досвід залучення у 2014-2020 рр. іноземців (апатридів) до державного управління в Україні в якості радників, членів наглядових рад та на інші посади в системі державного управління, досвід закріплення в конституціях і конституційних актах держав-учасниць ЄС можливості доступу до державної служби іноземців, після вступу України до складу ЄС може отримати свій розвиток у Конституції та Законі України «Про державну службу».

Ключові слова: державна служба, рівний доступ до державної служби, конституція, конституційне право на рівний доступ до державної служби, модель конституційного закріплення права на державну службу, держави-члени Європейського Союзу.

Malyuga Anzhela Volodymyrivna,

Head of the Secretariat of the Verkhovna Rada of Ukraine Committee on the Organization of State Power, Local Self-Government, Regional Development and Urban Development; postgraduate student of the Department of Public Administration and Public Service, National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, 03057, Kyiv, 20 Anton Tsedika Str., Phone: +38 (050) 3116011, e-mail: malyuha@v.rada.gov.ua , <http://orcid.org/0000-0003-4604-4095>

MODELS OF ENSHRINING THE RIGHT OF CITIZENS TO ACCESS TO THE PUBLIC SERVICE IN THE CONSTITUTION OF UKRAINE AND THE CONSTITUTIONS OF THE MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION

Abstract. The right of citizens to access public service is explored in this article, as well as the basic models of its enshrining in the Constitution of Ukraine and the Constitutions and Constitutional Acts of all the Member States to the European Union. It is argued that the constitutional model (from Latin. *modulus* – “measure”, “analogue”, “sample”) of securing equal right to access to public service is a theoretical and methodological construction that determines the features of securing in the constitutions and constitutional acts of the respective citizens’ rights and normative-legal parameters of the state-administrative mechanism of its implementation in special laws (acts) on the civil service. It is noted that Constitutions (Greece, Germany, Ukraine, etc.) and Constitutional acts (United Kingdom, Sweden), including human rights declarations (France), Ukraine and Member States of the European Union, in most of which the right of citizens to equal access to the civil service, differ in origin, content and scope of legal regulation, system and structure, the legal force of the material contained therein, as well as the principles and mechanisms enshrined in them for the citizens to exercise their right to participate in the state management. Their

analysis, comparisons and generalizations make it possible to identify and systematize the basic constitutional models of normalizing equal access to the civil service in Ukraine and Member States of the European Union.

The models of consolidation of the equal right to access to the civil service in the Constitutions and Constitutional Acts of all the Member States to the European Union are analyzed and their classification is made according to:

- a) the subject and scope of the constitutional and legal regulation of the relevant law;
- b) the entities to which this right applies;
- c) sources (forms) of normalization of the right of access to public service.

It was noted that implementing the foreign policy course, in particular, as stated in the preamble to the Constitution of Ukraine, "... confirming the European identity of the Ukrainian people and the irreversibility of the European and Euro-Atlantic course of Ukraine", and also taking into account the positive experience of attracting foreigners in 2014-2020 (apatry) to the State Governance in Ukraine as advisers, members of supervisory boards and other positions in the public administration, experience of consolidating in the Constitutions and Constitutional Acts of all the Member States to the European Union the possibility of access to the civil service of foreigners, after Ukraine's accession to the EU, may gain its development in the Constitution and the Law of Ukraine "On Civil Service".

Keywords: public service, equal access to public service, constitution, constitutional right to equal access to public service, model of constitutional consolidation of the right to public service, Member States of the European Union.

Постановка проблеми. Сучасна державна (публічна, цивільна) служба в Україні та державах-учасницях ЄС втілює цінності та принципи модерної правової держави і ґрунтується на принципах фахового служіння громадянина державі і громадянському суспільству. Відзначимо, що в умовах протидії поширенню пандемії коронавірусу *COVID-19* у 2020 році державні службовці в усіх країнах Європи багатократно підтверджували вірність своїй присязі й демонстрували самовідданість у забезпеченні відповідних функцій держави.

На сьогодні державна служба розглядається не лише як важливий інститут державного управління, а і як одне з основоположних прав громадян, пов'язане з інституціоналізацією їх безпосередньої участі в державному управлінні. При цьому в багатьох державах, які входять до складу Європей-

ського Союзу, право на рівний доступ до державної служби мають не лише громадяни цих країн, а й громадяни інших держав-учасниць ЄС. Зазначене характеризує інтегративні процеси на рівні цінностей, принципів і процедур державної служби в країнах Євросоюзу, які отримали свій розвиток у ХХІ ст. Цим процесам передувала конституціоналізація права громадян на державну службу на національному рівні.

Нами вже зазначалось, що державна служба пройшла складний історичний шлях становлення та розвитку від часів появи архонтів у Стародавній Греції – до сьогодення. «Важливим етапом у генезисі державної служби як в Україні, так і за кордоном, стала трансформація доступу громадян до державної служби з привілеї аристократії та інших наближених до короля соціальних груп – у конституційне право, що забезпечує усім громадянам

рівний доступ до професійної державної служби. Ця трансформація відбулася під впливом доктрини конституціоналізму та практики втілення її основоположних цінностей (верховенство права, утвердження й захист прав людини, демократія, підконтрольність громадянам державної влади і ін.) у французьку Декларацію прав людини і громадянина (1879 р.), а в подальші роки і століття – в конституції та конституційні акти всіх держав світу» [1, с. 249].

Конституції (Австрія, Німеччина, Україна і ін.) та конституційні акти (Велика Британія, Швеція), в тому числі й декларації про права людини (Франція), України і держав Європейського Союзу, в більшості з яких закріплене право громадян на рівний доступ державної служби, різняться між собою за походженням, змістом і обсягом нормативно-правового регулювання, системою та структурою, юридичною силою вміщеного в них матеріалу, а також за закріпленими в них принципами і механізмами реалізації громадянами свого права на участь в державному управлінні. Їх аналіз, співставлення та узагальнення дозволяють виокремити і систематизувати основні конституційні моделі унормування рівного права на доступ до державної служби в Україні та державах-учасниках ЄС.

Аналіз наукових досліджень цієї проблеми. Конституційне право громадян на рівний доступ до державної служби та державно-управлінські механізми його реалізації, гарантування та захисту досліджувались українськими науковцями у сфері державного управління (Н. Артеменко, Т. Василевська, К. Ващенко, Л. Прудіус, С. Хаджи-

радева і ін.), правниками (Ю. Битяк, О. Петришин, В. Федоренко та ін.), іншими представниками соціогуманітарних наук. Окремі з робіт цих учених використані у цій статті. Наукові розвідки, присвячені цій проблематиці, проводились і автором публікації [1, 2].

Разом із тим, порівняння нормативно-правової складової управлінського механізму забезпечення рівного права на доступ до державної служби в Україні та державах-учасниках ЄС, зокрема, на основі системного аналізу відповідних положень їх конституцій та конституційних актів, до сьогодні проводилось фрагментарно.

Мета наукової статті полягає в здійсненні компаративіського аналізу моделей забезпечення рівного доступу громадян до державної служби у Конституції України та конституціях і конституційних актах держав-учасниць ЄС та обґрунтування на його основі практичних рекомендацій щодо удосконалення державно-управлінського механізму доступу громадян до державної служби в Україні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Як відомо, категорія «конституція» була привнесена в європейське право в процесі рецепції римського права, спочатку в період раннього Середньовіччя, а надалі – в епоху Відродження. У першому випадку йшлося про використання слова «конституція» для позначення різних католицьких і світських адміністративних актів. Зокрема, В. Шаповал пише, що «конституцією» називали різні середньовічні систематизації права, як то, виданий у XVI ст. кодифікований звід кримінальних і судових законів Священної Римської імпе-

рії германської нації «Кароліна» мав офіційну назву латиною *Constitutio Criminalis Carolina* [3, с. 63]. Хоча, звичайно ж, названий акт не був конституцією у її сучасному розумінні ні за предметом правового регулювання, ні за суб'єктом прийняття, ні за формою. Винятком з цього є Велика Хартія вольностей 1215 року, яка вперше обмежила правом королівську владу.

У другому ж випадку, говорячи про витоки конституції, можемо стверджувати про формування основоположного акту, який втілював ключові ідеї таких мислителів-засновників доктрини конституціоналізму, як Ф. Бекон, Дж. Лок, Дж. Міль, Ж.-Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є, Т. Пейн та ін., і закріпив, за наслідками буржуазно-демократичних революцій у XVIII-XIX ст., положення про народний суверенітет, верховенство права, гарантованість природних (вроджених) прав людини і підконтрольність публічної влади громадянському суспільству. Можна стверджувати, що Велика Французька революція змінила парадигму державної служби, трансформувавши її з королівської служби в службу державі в ім'я народу [1, с. 244].

У свою чергу, Декларація прав людини і громадянина, прийнята в 1879 році Національною Асамблеєю Франції, у Статті VI вже закріпила державну службу не як привілею, а як право громадянина: *«Усім громадянам через їхню рівність перед законом відкритий у рівній мірі доступ до всіх публічних посад, місць і служб відповідно до їхніх здібностей та без будь-яких інших відмінностей, за винятком обумовлених їхніми чеснотами і здібностями»* [4, с. 70]. Саме з кінця XVIII ст. право громадян на рівний доступ до державної служби стає предметом конституційно-правового регулювання та отримує

різні моделі свого унормування в конституціях і конституційних актах держав Європи, а надалі й усього світу.

Слід відзначити, що право на державну службу в кін. XIX – на поч. XX ст. отримало свій розвиток і в державах Сходу. До прикладу, Конституція Японської Імперії (Конституція Мейдзі) від 11 лютого 1889 року в статті 19 гарантувала всім підданам, які задовольняють вимоги відповідного закону чи указу, *«... однаково відкритий доступ до всіх без різниці цивільних, військових і інших посад»* [5, с. 166]. А Основний Закон Високої держави Афганістан від 10 квітня 1923 року містив самостійний розділ «Чиновники», стаття 36 якого встановлювала наступне: *«Чиновники, відповідно до статей, викладених в особливих законах, призначаються на посади, яких вони гідні та яким вони відповідають»* [5, с. 75]. Ці приклади засвідчують, що конституції не тільки трансформували державну службу з привілеї на важливе право громадянина, а й гарантували це право, сприяли розвитку механізмів його реалізації в інших нормативно-правових актах не лише в державах Європи та Америки, а й в інших регіонах світу, зокрема, в Азії.

Після Другої світової війни частина друга статті 21 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р. визначила, що: *«Кожна людина має право рівного доступу до державної служби у своїй державі»* [6]. З часом право кожного громадянина *«допускатись в своїй країні на загальних умовах рівності до державної служби»* було закріплено в пункті (с) статті 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. [7]. Положення Загальної декларації прав людини та інших міжнародних договорів і документів сприяли універсалізації рівного пра-

ва на доступ до публічної служби та закріплення його в національних конституціях.

У повоєнний період універсальним і загальновизнаним джерелом закріплення права на державну службу на найвищому юридичному рівні стали, в першу чергу, конституції, які ще називають правовим оберігом держави [8]. Науковці демонструють різні підходи до визначення сутності конституції, як регулятора суспільних відносин. Зокрема, ще на поч. ХІХ ст. С. Котляревський у своїй роботі «Конституційна держава» писав, що «... повне забезпечення конституційних законів від їх фактичної зміни шляхом звичайного законодавства можлива лише там, де вони охороняються судовими органами» [9, с. 55]. Цю ж точку зору розвиває й відомий український правознавець В. Шаповал, який пише, що «... американські науковці звичайно трактують конституцію, виходячи з теорії і практики здійснюваного федеральним верховним судом тлумачення положень основного закону. Відома формула, за якою *«Конституція є тією, що про неї думає Верховний Суд»* [3, с. 58]. Утім, для більшості держав Європи, за винятком Великої Британії, конституції залишаються кодифікованими, рідше – інкорпорованими (Франція, Швеція і ін.) правовими актами, які мають найвищу юридичну силу, регулюють важливі відносини у суспільстві та державі, в першу чергу, – права та свободи людини, гарантуються державою та охороняються спеціально для цього створеними конституційними судами (трибуналами).

Виходячи із зазначеного, загалом можна погодитись із визначенням В. Федоренка, що «Конституція України – це єдиний наділений найвищою юридичною силою та гарантований держа-

вою і суспільством правовий акт, через який Український народ і Українська держава виражають свою суверенну волю й реалізують легітимні інтереси, утверджуючи основи конституційного ладу України, конституційні основи розвитку громадянського суспільства та його інститутів, загальні засади конституційно-правового статусу людини, принципи та інститути реалізації народовладдя, встановлюють систему, організацію та повноваження органів державної влади й органів місцевого самоврядування, а також конституційно-правовий статус АР Крим, конституують механізми реалізації державно-владних повноважень і адміністративно-територіальний устрій держави» [10, с. 86]. Також, можемо додати, що Конституція України позитивно унормовує право на рівний доступ громадян до державної служби (ст. 38) [11] і відносить регулювання питань про державну службу виключно законами України (ст. 92) [11].

Як відомо, Конституція України у частині другій статті 38 визначила: *«Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування»* [11]. Відповідно до частини другої статті 24 Основного Закону не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Ці конституційні права громадян отримали унормування в Законі України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р. Зокрема, стаття 19 цього Закону встановлює право громадян на рівний доступ до державної служби і критерії, які висуваються до

осіб, які претендують на вакантні посади державної служби [12].

Таким чином, можна констатувати, що в Україні сформована конституційна модель державної служби, яка ґрунтується на позитивному закріпленні права громадян на рівний доступ до державної служби, визначеному в Загальній декларації прав людини 1948 року [6], та деталізації управлінського механізму реалізації цього конституційного права в спеціальному законі про державну службу.

Що ж до моделей унормування права громадян на державну (публічну, цивільну) службу в конституціях і конституційних актах держав-чле-

нів Європейського Союзу, то вони демонструють свою різноманітність, як і самі конституції і конституційні акти 28 держав, що входять до складу Євросоюзу (у цій статті також проаналізовано конституційне законодавство Великої Британії, яка покинула ЄС 31 січня 2020 року).

У Таблиці 1 нами проаналізовано, розміщені на офіційних парламентських та інших зарубіжних офіційних веб-сайтах, актуальні на сьогодні моделі унормування рівного права громадян на доступ до державної (публічної) служби у конституціях і конституційних актах держав-членів Європейського Союзу.

Таблиця 1

Моделі унормування рівного права громадян на доступ до державної (публічної, цивільної) служби у конституціях і конституційних актах держав-членів Європейського Союзу

№ п/п	Держав-член ЄС	Конституція, в якій закріплено право на державну службу	Зміст положень про доступ до державної служби (стаття конституції, текст - цитата українською мовою та мовою оригіналу, посилання)
1.	Австрійська Республіка	У Федеральному Конституційному Законі Австрії відсутні спеціальні положення. Натомість такі положення містяться в Основному Законі від 12 грудня 1867 року про загальні права громадян у королівствах та землях, представлених у Раді Королівства, який входить до Федерального Конституційного Закону Австрії	Стаття 3. Державні установи однаково доступні для всіх громадян. Доступ іноземців до них (державних установ) залежить від набуття ними австрійського громадянства. Artikel 3. Die öffentlichen Aemter sind für alle Staatsbürger gleich zugänglich. Für Ausländer wird der Eintritt in dieselben von der Erwerbung des österreichischen Staatsbürgerrechtes abhängig gemacht. Посилання: Основний закон від 21 грудня 1867 року про загальні права громадян у королівствах та землях, представлених у Раді Королівства із змінами: перелік поправок, опублікованих у Федеральному віснику законів (F. L. G. = BGBl.). URL: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Erv&Dokumentnummer=ERV_1867_142

2.	Королівство Бельгія	Конституція Бельгії	<p>Стаття 10 Класова дискримінація не допускається. Бельгійці є рівними перед законом; лише вони мають право на державну та військову службу, крім винятків, що можуть бути передбачені законом у певних випадках. Рівність між жінками і чоловіками гарантується.</p> <p>Article 10 No class distinctions exist in the State. Belgians are equal before the law; they alone are eligible for civil and military service, but for the exceptions that can be created by a law for particular cases. Equality between women and men is guaranteed.</p> <p>Посилання: Конституція Бельгії: оновлений текст після перегляду конституції від 24 жовтня 2017 року (Офіційний вісник Бельгії від 29 листопада 2017 року). URL: https://www.dekamer.be/kvvcv/pdf_sections/publications/constitution/GrondwetUK.pdf</p>
3.	Республіка Болгарія	Конституція Республіки Болгарія	<p>Не містить спеціальних положень.</p> <p>Посилання: Конституція Республіки Болгарія: прийнята 12 липня 1991 року 7-ми Народними зборами Болгарії. URL: https://www.parliament.bg/en/const</p>
4.	Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	Конституція Великої Британії –система законів, прецедентів і конституційних угод Великої Британії. Акт про конституційну реформу та урядування є частиною конституційного законодавства	<p>10. Відбір для призначень на державну службу (1) Цей розділ застосовується при відборі осіб, які не є державними службовцями, для призначення на державну службу. (2) Відбір здійснюється за заслугами на основі справедливого і відкритого конкурсу. (3) Ці вимоги не застосовуються у випадках: (а) відбору особи для призначення на дипломатичну службу на посаду глави місії або у зв'язку з призначенням особи (відбором для призначення) губернатором за кордоном; (б) відбору для призначення на посаду спеціального радника (див. розділ 15); (с) передбачених принципами відбору (див. розділи 11 та 12(1)(b)).</p> <p>10. Selections for appointments to the civil service (1) This section applies to the selection of persons who are not civil servants for appointment to the civil service. (2) A person's selection must be on merit on the basis of fair and open competition. (3) The following selections are excepted from this requirement – (a) a person's selection for an appointment to the diplomatic service either as head of mission or in connection with the person's appointment (or selection for appointment) as Governor of an overseas territory;</p>

			<p>(b) selection for an appointment as special adviser (see section 15);</p> <p>(c) a selection excepted by the recruitment principles (see sections 11 and 12(1)(b)).</p> <p>Посилання: Акт про конституційну реформу та урядування: прийнятий Парламентом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії 8 квітня 2010 року. URL: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/25/section/10</p>
5.	Грецька Республіка	Конституція Греції	<p>Стаття 4</p> <p>4. Лише громадяни Греції мають право на державну службу, крім випадків, визначених спеціальними законами.</p> <p>Article 4</p> <p>4. Only Greek citizens shall be eligible for public service, except as otherwise provided by special laws.</p> <p>Посилання: Конституція Греції: прийнята п'ятим скликанням Грецького парламенту 11 червня 1975 року (Конституція переглянута Резолюцією Парламенту від 27 травня 2008 року). URL: https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/001-156%20aggliko.pdf</p>
6.	Королівство Данія	Конституція Данії	<p>§ 27</p> <p>(1) Правила, які визначають порядок призначення державних службовців, встановлюються законом. Особа, яка не є підданим Данії, не може бути призначена державним службовцем. Державні службовці, які призначаються на посаду Королем, складають урочисту присягу, згідно з якою зобов'язуються дотримуватися Конституційного Акту.</p> <p>(2) Правила, які регулюють порядок звільнення, переведення та пенсійного забезпечення державних службовців, встановлюються законом, з урахуванням вимог, визначених розділом 64.</p> <p>(3) Державні службовці, призначені на посаду Королем, можуть бути переведені без їхньої згоди, якщо при цьому розмір їхнього доходу не буде знижений порівняно з доходом на попередній посаді, і якщо їм було запропоновано вибір між таким переведенням та виходом на пенсію у загальному порядку.</p> <p>§ 27</p> <p>(1) Rules governing the appointment of civil servants shall be laid down by statute. No person shall be appointed a civil servant unless he be a Danish subject. Civil servants who are appointed by the King shall make a solemn declaration of loyalty to the Constitutional Act.</p> <p>(2) Rules governing the dismissal, transfer, and pensioning of civil servants shall be laid down by statute – confer Section 64.</p>

			<p>(3) Civil servants appointed by the King shall be transferred without their consent provided that they do not suffer loss of income in respect of their posts or offices, and that they have been offered the choice of such transfer or retirement on pension under the general rules and regulations.</p> <p>Посилання: Конституційний Акт Данії від 5 червня 1953 року (зі змінами від 12 червня 2009 року). URL: https://www.thedanishparliament.dk/~media/pdf/publikationer/english/the_constitutional_act_of_denmark_2013,-d-,pdf.ashx</p>
7.	Республіка Естонія	Конституція Республіки Естонія	<p>§ 30.</p> <p>Набір на посади в державні установи та органи місцевого самоврядування здійснюється серед громадян Естонії відповідно до встановленого законом порядку. Іноземці та особи без громадянства можуть бути набрані на такі посади, як виняток, якщо це дозволено законом.</p> <p>Право певних категорій державних службовців займатися підприємницькою діяльністю та утворювати комерційні об'єднання (§ 31), а також право входити до політичних партій та певних видів неприбуткових об'єднань (§ 48) може бути обмежене законом.</p> <p>§ 30.</p> <p>Recruitment to positions in government agencies and local authorities takes place among citizens of Estonia in accordance with the law and pursuant to the procedure established by law. Citizens of foreign states and stateless persons may be recruited to such positions as an exception provided this is allowed by the law.</p> <p>In respect of certain categories of public servants, the right to engage in entrepreneurial activity and to form commercial associations (§ 31), and the right to belong to political parties and to certain types of non-profit associations (§ 48) may be circumscribed by law.</p> <p>Посилання: Конституція Республіки Естонія: прийнята 28 червня 1992 року (набрання чинності від 03 липня 1992 року). URL: https://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/index.html#II</p>
8.	Республіка Ірландія	Конституція Ірландії	<p>Не містить спеціальних положень.</p> <p>Посилання: Конституція Ірландії: введена в дію 1 липня 1937 року. URL: https://assets.gov.ie/6523/5d90822b41e94532a63d955ca76fdc72.pdf</p>
9.	Королівство Іспанія	Конституція Іспанії	<p>Стаття 23</p> <p>1. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами безпосередньо або через представників, вільно обраних на періодичних виборах шляхом загального виборчого права.</p> <p>1. Citizens have the right to participate in public affairs, directly or through representatives freely elected in periodic elections by universal suffrage.</p>

			<p>Посилання: Конституція Іспанії: прийнята на пленарних засіданнях Конгресу депутатів і Сенату, що відбулися 31 жовтня 1978 року та затверджена іспанським народом на референдумі 6 грудня 1978 року. URL: http://www.congreso.es/constitucion/ficheros/c78/cons_ingl.pdf</p>
10.	Італійська Республіка	Конституція Італійської Республіки	<p>Стаття 51 Будь-який громадянин незалежно від статі має право доступу до державних та виборних посад на рівних засадах, відповідно до встановлених законом вимог. Республіка вживає заходів для сприяння створенню рівних можливостей для жінок та чоловіків. Законом для італійців, які не є резидентами Республіки, можуть бути передбачені ті самі права, що і для громадян, стосовно доступу до державних та виборних посад. Особа, обрана для здійснення державних функцій, має право розпоряджатися необхідним для цього часом та зберігати за собою попереднє місце роботи. Article 51 Any citizen of either sex is eligible for public and elected offices on equal terms, according to the requirements established by law. To this end, the Republic shall adopt specific measures to promote equal opportunities between women and men. The law may grant Italians who are not resident in the Republic the same rights as citizens for the purposes of access to public and elected offices. Whoever is elected to a public function shall be entitled to the time needed to perform that function and to retain a previously held job. Розділ II. – Державна служба Стаття 97 ... Правила державної служби визначають юрисдикцію, обов'язки та відповідальність державних службовців. Доступ до державної служби здійснюється шляхом проведення конкурсних іспитів, за винятком випадків, встановлених законом. Section II. – The Civil Service Article 97 ... Civil service rules shall establish the jurisdiction, duties and responsibilities of civil servants. Access to the civil service shall be through competitive examinations, except in the cases established by law. Посилання: Конституція Італійської Республіки: прийнята Установчими зборами 22 грудня 1947 року, вступила в силу 1 січня 1948 року. URL: http://www.senato.it/application/xmanager/projects/leg18/file/repository/relazioni/libreria/novita/XVII/COST_INGLESE.pdf</p>

11.	Республіка Кіпр	Конституція Республіки Кіпр	<p>Додаток D: Частина 7 - Державна служба</p> <p>Стаття 123</p> <p>1. Державна служба складається на 70 відсотків з греків і на 30 відсотків з турків.</p> <p>2. Цей кількісний розподіл застосовується, наскільки це буде практично можливо, стосовно посад державної служби всіх рівнів.</p> <p>3. У районах чи населених пунктах, де одна з двох громад у своїй більшості наближається до ста відсотків, державні службовці, призначені на службу у такі райони чи населені пункти, мають належати до цієї громади.</p> <p>Article 123</p> <p>1. The public service shall be composed as to seventy per centum of Greeks and as to thirty per centum of Turks.</p> <p>2. This quantitative distribution shall be applied, so far as this will be practically possible, in all grades of the hierarchy in the public service.</p> <p>3. In regions or localities where one of the two Communities is in a majority approaching one hundred per centum the public officers posted for, or entrusted with, duty in such regions or localities shall belong to that Community.</p> <p>Стаття 125</p> <p>1. За винятком випадків, коли в цій Конституції та будь-якому законі передбачено інше положення стосовно будь-якого питання, викладеного в цьому параграфі, Комісія з питань державної служби здійснює розподіл державних посад між двома громадами, підтвердження призначень, сприяє переведенню, виходу на пенсію та накладає дисциплінарні стягнення, включаючи звільнення чи усунення з посади державних службовців.</p> <p>Article 125</p> <p>1. Save where other express provision is made in this Constitution with respect to any matter set out in this paragraph and subject to the provisions of any law, it shall be the duty of the Public Service Commission to make the allocation of public offices between the two Communities and to appoint confirm, emplace on the permanent or pensionable establishment, promote transfer, retire and exercise disciplinary control over, including dismissal or removal from office of, public officers.</p> <p>Посилання: Конституція Республіки Кіпр: прийнята 16 серпня 1960 року. URL: http://www.parliament.cy/easyconsole.cfm/page/download/filename/SYNTAGMA_EN.pdf/foldername/articleFile/mime/pdf/</p>
-----	-----------------	-----------------------------	--

12.	Латвійська Республіка	Конституція Республіки Латвія	<p>101. Кожен громадянин Латвії має гарантоване законом право брати участь у діяльності загальнодержавних та місцевих органів влади, а також займати посаду на державній службі. Місцеві органи влади обираються громадянами Латвії та громадянами Європейського Союзу, які постійно проживають в Латвії. Кожен громадянин Європейського Союзу, який постійно проживає в Латвії, має гарантоване законом право брати участь в роботі місцевих органів влади. Робочою мовою місцевих органів влади є латвійська мова.</p> <p>101. Every citizen of Latvia has the right, as provided for by law, to participate in the work of the State and of local government, and to hold a position in the civil service. Local governments shall be elected by Latvian citizens and citizens of the European Union who permanently reside in Latvia. Every citizen of the European Union who permanently resides in Latvia has the right, as provided by law, to participate in the work of local governments. The working language of local governments is the Latvian language.</p> <p>Посилання: Конституція Республіки Латвія: прийнята Конституційною асамблеєю Латвії 15 лютого 1922 року. URL: https://www.saeima.lv/en/legislative-process/constitution/?phrase=constitution</p>
13.	Литовська Республіка	Конституція Республіки Литва	<p>Стаття 33 Громадяни мають право брати участь в управлінні державою безпосередньо та через демократично обраних представників, а також право на рівних умовах вступати на державну службу Республіки Литва.</p> <p>... Article 33 Citizens shall have the right to participate in the governance of their State both directly and through their democratically elected representatives, as well as the right to enter on equal terms the State Service of the Republic of Lithuania.</p> <p>... Посилання: Конституція Республіки Литва: прийнята громадянами Литовської Республіки на референдумі 25 жовтня 1992 року. URL: https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Constitution.htm</p>
14.	Велике Герцогство Люксембург	Конституція Великого Герцогства Люксембург	<p>Стаття 10bis 1. Громадяни Люксембургу рівні перед законом. 2. Вони мають право доступу до публічних, державних та військових посад; можливість допуску осіб, які не є громадянами Люксембургу до таких посад визначається законом.</p> <p>Article 10bis 1. Luxembourgers are equal before the law.</p>

			<p>2. They are admissible to all public, civil and military employment; the law determines the admissibility of non-Luxembourgers for such employment.</p> <p>Посилання: Конституція Великого Герцогства Люксембург: прийнята 17 жовтня 1868 року. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Luxembourg_2009.pdf</p>
15.	Республіка Мальта	Конституція Мальти	<p>Розділ X Конституції детально регламентує питання діяльності Комісії з державної служби (Public Service Commission), проте Конституція не містить положень, які б стосувалися доступу до державної служби.</p> <p>Посилання: Конституція Мальти від 21 вересня 1964 року. URL: http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=8566</p>
16.	Королівство Нідерландів	Конституція Королівства Нідерланди	<p>Стаття 3 Усі громадяни Нідерландів мають рівне право бути призначеними на державну службу.</p> <p>Article 3 All Dutch nationals shall be equally eligible for appointment to public service.</p> <p>Посилання: Конституція Королівства Нідерланди: прийнята генеральними штатами (парламентом) і обнародована королем Вільгельмом I 24 серпня 1815 року. URL: https://www.government.nl/documents/regulations/2012/10/18/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands-2008</p>
17.	Федеративна Республіка Німеччини	Основний Закон Федеративної Республіки Німеччини.	<p>Стаття 33 [Рівність громадянства – Державна служба]</p> <p>(1) Кожен німець має рівні політичні права та обов'язки у всіх землях.</p> <p>(2) Кожен німець має однакове право на зайняття будь-якої державної посади відповідно до своїх здібностей, кваліфікації та професійних досягнень.</p> <p>(3) Здійснення особою громадянських та політичних прав, права на зайняття державної посади чи прав, пов'язаних з проходженням державної служби, не залежить від її релігійної приналежності. Ніхто не може бути обмежений у реалізації своїх прав через віросповідання чи переконання.</p> <p>(4) Здійснення суверенної влади на постійній основі, як правило, покладається на державних службовців, які знаходяться у відносинах, заснованих на службі та вірності, визначених публічним правом.</p> <p>(5) Закон, що регулює державну службу, має розроблятися з урахуванням традиційних принципів професійної державної служби.</p>

			<p>Article 33 [Equal citizenship – Public service] (1) Every German shall have in every Land the same political rights and duties. (2) Every German shall be equally eligible for any public office according to his aptitude, qualifications and professional achievements. (3) Neither the enjoyment of civil and political rights, nor eligibility for public office, nor rights acquired in the public service shall be dependent upon religious affiliation. No one may be disadvantaged by reason of adherence or non-adherence to a particular religious denomination or philosophical creed. (4) The exercise of sovereign authority on a regular basis shall, as a rule, be entrusted to members of the public service who stand in a relationship of service and loyalty defined by public law. (5) The law governing the public service shall be regulated and developed with due regard to the traditional principles of the professional civil service.</p> <p>Посилання: Основний закон Федеративної Республіки Німеччини: прийнятий Парламентською радою 8 травня 1949 року (набув чинності 23 травня 1949 року). URL: https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf</p>
18.	Республіка Польща	Конституція Республіки Польща	<p>Стаття 60 Громадяни Польщі, які наділені усіма громадянськими правами, мають право рівного доступу до державної служби. Article 60 Polish citizens enjoying full public rights shall have a right of access to the public service based on the principle of equality.</p> <p>Посилання: Конституція Республіки Польща: схвалена 2 квітня 1997 року Національними зборами Республіки Польща, прийнята на всенародному референдумі 25 травня 1997 року (опублікована у Віснику законів Республіки Польща № 78, пункт 483). URL: http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm</p>
19.	Португальська Республіка	Конституція Португальської Республіки	<p>Стаття 47 (Свобода вибору професії та доступу до державної служби) 1. Кожен має право вільно обирати професію або рід занять, з урахуванням законодавчих обмежень, які встановлюються для захисту спільних інтересів, або обмежень, які пов'язані із власними можливостями особи. 2. Кожен громадянин має право доступу до державної служби на рівних та вільних умовах, як правило, за результатами конкурсного відбору.</p>

			<p>Article 47 (Freedom to choose a profession and of access to the public service)</p> <p>1. Everyone has the right to choose a profession or type of work freely, subject to the legal restrictions that are imposed in the collective interest or the restrictions that are inherent in a person's own capabilities.</p> <p>2. Every citizen has the right of access to the public service under equal and free conditions, as a general rule by means of a competitive selection process.</p> <p>Посилання: Конституція Португальської Республіки від 2 квітня 1976 року. URL: https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf</p>
20.	Румунія	Конституція Румунії	<p>Стаття 16</p> <p>...</p> <p>(3) Доступ до посад на державній, громадській чи військовій службі або звання можуть бути надані відповідно до закону особам, які є громадянами Румунії та постійним місцем проживання яких є Румунія. Держава Румунія гарантує рівні можливості чоловікам та жінкам для зайняття таких посад та отримання звань.</p> <p>(4) Після вступу Румунії до Європейського Союзу громадяни Союзу, які відповідають вимогам основного закону, мають право обирати та бути обраними до місцевих органів влади.</p> <p>Article 16</p> <p>...</p> <p>(3) Access to public, civil, or military positions or dignities may be granted, according to the law, to persons whose citizenship is Romanian and whose domicile is in Romania. The Romanian State shall guarantee equal opportunities for men and women to occupy such positions and dignities.</p> <p>(4) After Romania's accession to the European Union, the Union's citizens who comply with the requirements of the organic law have the right to elect and be elected to the local public administration bodies.</p> <p>Посилання: Конституція Румунії: ухвалена Конституційною асамблеєю 21 листопада 1991 року, набрала чинності 8 грудня 1991 року. URL: http://www.cdep.ro/pls/dic/site2015.page?id=371&idl=2&par1=2</p>
21.	Республіка Словаччина	Конституція Словацької Республіки	<p>Стаття 30</p> <p>(1) Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами безпосередньо або через вільно обраних представників. Іноземці, які постійно проживають на території Словацької Республіки, мають право обирати та бути обраними до самоврядних муніципальних органів та органів самоврядування вищих територіальних рівнів.</p>

			<p>...</p> <p>(4) Громадяни повинні мати доступ до виборних та державних посад на рівних умовах.</p> <p>Article 30</p> <p>(1) Citizens shall have the right to participate in the administration of public affairs directly or through freely elected representatives. Aliens with permanent residence on the territory of the Slovak Republic shall have the right to vote and to be elected to self-administration bodies of municipalities and to self-administration bodies of higher territorial units.</p> <p>...</p> <p>(4) Citizens shall have access to the elected and public offices under equal conditions.</p> <p>Посилання: Конституція Словацької Республіки від 1 вересня 1992 року. URL: https://www.prezident.sk/upload-files/46422.pdf</p>
22.	Республіка Словенія	Конституція Республіки Словенія	<p>Стаття 44</p> <p>(Участь в управлінні державними справами)</p> <p>Кожен громадянин має право відповідно до закону брати участь безпосередньо або через виборних представників в управлінні державними справами.</p> <p>Article 44</p> <p>(Participation in the Management of Public Affairs)</p> <p>Every citizen has the right, in accordance with the law, to participate either directly or through elected representatives in the management of public affairs.</p> <p>Посилання: Конституція Республіки Словенія від 23 грудня 1991 року. URL: https://www.dz-rs.si/wps/portal/en/Home/PolitichniSistem/UstavaRepublikeSlovenije</p>
23.	Республіка Угорщина	Основний Закон Угорщини	<p>Стаття XXIII</p> <p>...</p> <p>8) Кожен громадянин Угорщини має право зайняття державної посади відповідно до його або її здібностей, кваліфікації та професійної компетентності. Державні посади, які не можуть обіймати члени чи посадові особи політичних партій, визначаються законом.</p> <p>Article XXIII</p> <p>...</p> <p>(8) Every Hungarian citizen shall have the right to hold public office according to his or her aptitude, qualifications and professional competence. Public offices that may not be held by members or officials of political parties shall be specified in an Act.</p> <p>Посилання: Основний Закон Угорщини від 25 квітня 2011 року (вступив в силу 1 січня 2012 року). URL: https://www.parlament.hu/documents/125505/138409/Fundamental+law/73811993-c377-428d-9808-ee03d6fb8178</p>

24.	Фінляндська Республіка	Конституція Фінляндії	<p>Розділ 125 – Загальні кваліфікаційні вимоги для призначення на посаду державної служби та інші підстави для призначення</p> <p>Законом може бути передбачено, що на певні посади державної служби або для виконання певних обов'язків можуть призначатися тільки громадяни Фінляндії.</p> <p>До загальних кваліфікаційних вимог для призначення на посаду державної служби належать уміння особи, навички та підтверджені заслуги в громадській діяльності.</p> <p>Section 125 - General qualifications for public office and other grounds for appointment</p> <p>It may be stated in an Act that only Finnish citizens are eligible for appointment to certain public offices or duties. The general qualifications for public office shall be skill, ability and proven civic merit.</p> <p>Посилання: Конституція Фінляндії від 11 червня 1999 року. URL: http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf</p>
25.	Французька Республіка	Конституція Франції	<p>Не містить спеціальних положень.</p> <p>Посилання: Конституція Франції від 4 жовтня 1958 року. URL: http://www2.assemblee-nationale.fr/langues/welcome-to-the-english-website-of-the-french-national-assembly</p>
26.	Республіка Хорватія	Конституція Республіки Хорватія	<p>Стаття 44</p> <p>Кожен громадянин Республіки Хорватія має право на рівних умовах брати участь у веденні державних справ, і мати доступ до державних послуг.</p> <p>Article 44</p> <p>Every citizen of the Republic of Croatia shall have the right, under equal conditions, to participate in the conduct of public affairs, and to have access to public services.</p> <p>Стаття 117</p> <p>Організація, завдання, а також функціонування державної служби регулюються законом.</p> <p>Деякі завдання державної служби може бути покладено законом на органи місцевого і регіонального самоврядування, а також юридичних осіб, наділених публічною владою.</p> <p>Статус державних службовців, трудовий статус державних службовців регулюється законом та іншими нормативними актами.</p> <p>Article 117</p> <p>The organization and responsibilities as well as operation of the civil service shall be regulated by law. Certain responsibilities of the civil service may be entrusted by law to the bodies of local and regional self-government and legal persons vested with public authority.</p>

			<p>The status of civil servants and the labour status of governmental employees shall be regulated by law and other regulations.</p> <p>Посилання: Зведений текст Конституції Республіки Хорватія, ухваленої 21 грудня 1990 року, охоплює: Конституцію Республіки Хорватія (як опубліковано в офіційному журналі Республіки Хорватія «Narodne novine» №№ 56/90, 135/97, 8/98 - зведений текст, 113/2000, 124/2000 - зведений текст, 28/2001, 41/2001 - зведений текст, 55/2001 - виправлення) та Зміни до Конституції Республіки Хорватія, опубліковані в «Narodne novine» №76/2010). URL: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/inline-files/CONSTITUTION_CROATIA.pdf</p>
27.	Чеська Республіка	Конституція Чеської Республіки	<p>Не містить спеціальних положень.</p> <p>Посилання: Конституція Чеської Республіки: прийнята Чеською Національною Радою 16 грудня 1992 року, введена в дію конституційним законом № 1/1993 Sb. з 1 січня 1993 року (діє в редакції конституційних законів № 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb., 319/2009 Sb. і 71/2012 Sb). URL: https://www.hrad.cz/en/czech-republic/constitution-of-the-cr</p>
28.	Королівство Швеція	Акт про форму правління, який входить до Конституції Королівства Швеція	<p>Розділ 12. Управління</p> <p>Стаття 6. Тільки громадяни Швеції можуть бути призначені на посаду Парламентського Омбудсмена чи Генерального аудитора. Це правило також застосовується до посади Канцлера юстиції. Громадянство Швеції може бути умовою для зайняття посади або призначення на посаду у державному чи місцевому органі влади тільки у випадку, якщо це встановлено законом або відповідно до умов, визначених в законі.</p> <p>Chapter 12. Administration</p> <p>Art. 6. Only a Swedish citizen may hold an appointment as Parliamentary Ombudsman or Auditor General. This also applies to the Chancellor of Justice. Swedish nationality may otherwise be stipulated as a condition of eligibility to hold an office or appointment under the State or under a local authority only with support in law or in accordance with conditions laid down in law.</p> <p>Посилання: Акт про форму правління, схвалений у 1974 році, набрав чинності 1 січня 1975 року. URL: https://www.riksdagen.se/globalassets/07-dokument--lagar/the-constitution-of-sweden-160628.pdf</p>

За результатами аналізу наведених у *Таблиці 1* даних про конституційні моделі закріплення рівного права громадян на доступ до державної служби у державах-членах Європейського Союзу можна зробити висновок про їх різноманітність. Про це свідчать наступна класифікація відповідних конституційних моделей.

1. За предметом правового регулювання:

1.1. *Конституційні моделі* (передбачають визначення права на доступ до державної служби в конституціях або конституційних актах): (Австрія, Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Естонія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Угорщина, Франція, Фінляндія, Хорватія, Швеція);

1.2. *Законодавчі моделі* (право громадян на рівний доступ до державної служби у конституціях безпосередньо не згадуються): (Болгарія, Ірландія, Кіпр, Мальта, Словенія, Чехія).

2. За суб'єктами, на які поширюється конституційне право на рівний доступ до державної служби (у державах-членах ЄС, конституції яких закріплюють право на державну службу – п. 1.1.):

2.1. *Виключно громадяни держави* (Австрія, Данія, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Угорщина, Фінляндія (на певні посади)):

2.2. *Громадяни держави і громадяни інших держав, у випадках, передбачених законами про державну службу* (Бельгія, Велика Британія, Греція, Естонія, Іспанія, Італія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Франція, Швеція):

2.3. *Громадяни держави і громадяни держав-членів ЄС (Латвія);*

2.3. *Інші моделі* (Кіпр – конституювання квотного принципу добору на державну службу: 70% – греки і 30% – турки, за винятком мононаціональних регіонів).

3. За джерелами (формами) унормування конституційного права на доступ до державної служби (у державах-членах ЄС, конституції яких закріплюють право на державну службу – п. 1.1.):

3.1. *Закріплені в текстах конституцій* (Бельгія, Греція, Данія, Естонія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Угорщина, Фінляндія, Хорватія, Швеція);

3.2. *Закріплені в інших конституційних актах, які складають поняття конституції цих держав* (Австрія (Основний Закон від 21 грудня 1867 р. про загальні права громадян у королівствах та землях, представлених у Раді Королівства [13, с. 92]), Велика Британія (Акт про конституційну реформу та урядування 2005 р. [14]), Франція (Декларація прав людини і громадянина 1789 р. [14]), Швеція (Акт про форму правління 1974 р. [15, с. 701-725])).

Наведена класифікація конституційних моделей закріплення рівного права на доступ до державної (публічної, цивільної) служби у державах-членах Європейського Союзу не є вичерпною. Її можна розвинути, застосовуючи й інші критерії. Утім, опрацьований матеріал дозволяє зробити низку висновків щодо досліджуваної проблематики.

Висновки. Отже, конституційна модель (з латин. *modulus* – «міра», «аналог», «зразок») закріплення рівного права на доступ до державної

служби – це теоретико-методологічна конструкція, яка визначає особливості закріплення в конституціях і конституційних актах відповідного права громадян та нормативно-правові параметри державно-управлінського механізму його реалізації в спеціальних законах (актах) про державну службу.

Конституційні моделі закріплення рівного права на доступ до державної служби у державах Європи, включаючи Україну і держави-учасниці Європейського Союзу, залежать від їх сутності, тобто походження. Так, у вже згадуваних нами вище найдавніших конституціях і конституційних актах, як до прикладу, в Декларації прав людини і громадянина 1789 р., яка є складовою Конституції Франції, в Основному Законі від 21 грудня 1867 р. про загальні права громадян у королівствах та землях, представлених у Раді Королівства, що включений до Конституції Австрії чи в Конституції Великого Герцогства Люксембург 1868 року, право на державну службу гарантоване виключно громадянам цих держав. Це, на наш погляд, пов'язано з утвердженням і закріпленням в конституційних актах держав Європи кін. XVIII – XIX ст.ст. самого інституту громадянства в його сучасному значенні. Натомість, т.з. «повоєнні конституції» унормували рівність права на доступ до державної служби у тому значенні, як це визначає стаття 21 Загальної декларації прав людини 1948 року, і пов'язують його з правом на участь в управлінні державними справами. Подібна конституційна модель отримала своє закріплення і в статті 38 Конституції України.

Разом із тим, створення та розширення Європейського Союзу в XXI ст. сприяло утвердженню глобалізаці-

йних процесів щодо конституційного закріплення та реалізації рівного права на державну службу. Рівне право доступу до державної служби отримали на сьогодні не лише громадяни конкретних держав-членів ЄС, а й громадяни інших країн, які входять до складу Євросоюзу, а також інших зарубіжних держав. Зокрема, у статті 101 Конституції Латвії безпосередньо передбачено, що таким правом можуть скористатися громадяни держав-учасниць ЄС, що постійно проживають в Латвії. Конституції ж більшості інших держав-членів ЄС: безпосередньо або за мовчазною згодою відносять питання доступу іноземців-вихідців з інших держав-членів ЄС до предмету законодавчого регулювання. При цьому у Швеції та Фінляндії на конституційному рівні передбачено виокремлення номенклатури посад державної служби, на які можуть претендувати виключно громадяни цих країн.

Реалізуючи зовнішньополітичний курс, зокрема, як зазначено в преамбулі Конституції України, «... підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України» [11], а також зважаючи на здебільшого позитивний досвід залучення в 2014-2020 рр. іноземців (апатридів) до державного управління в Україні в якості радників, членів наглядових рад та на інші посади в системі державного управління, досвід закріплення в конституціях і конституційних актах держав-учасниць ЄС можливості доступу до державної служби іноземців, після вступу України до складу ЄС може отримати свій розвиток у Конституції та Законі України «Про державну службу».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Малюга А.В. Доступ до державної служби в Україні та Європі: від привілеї – до основоположного конституційного права // *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 1(7). С. 249 (С. 239-253).

2. Малюга А. Право громадян на державну службу в Україні: поняття, законодавче забезпечення, вимоги та обмеження до кандидатів // *Вісник НАДУ при Президентові України*. (Серія «Державне управління»). 2018. № 1. С. 38-44.

3. Шаповал В.М. Феномен конституційного права: монограф. Київ: Інститут закон. Верховної Ради України, 2017. 423 с.

4. Конституції зарубіжних країн: навч. посібн. Авт.-упоряд.: В. О. Серьогін, Ю. М. Коломоєць, О. В. Марцеляк та ін.; За заг. ред. В. О. Серьогіна. Харків: Вид-во «ФІНН», 2009. 664 с.

5. Дурдиневский В.Н., Лудшувейт Е.Ф. Конституции Востока: Египет, Турция, Персия, Афганистан, Индия, Китай, Монголия, Япония. Ленинград: Госуд. изд-во, 1926. 180 с.

6. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року № 217 А (III) // *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.

7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року : ратифікований Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19 грудня 1973 року № 2148-VIII (з двома факультативними протоколами) // *Международные акты о правах человека. Сборник документов*. Москва: НОРМА-ИНФРА-М, 1998. С. 53-76.

8. Федоренко В.Л. Конституція України як оберіг державності // *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 6. С. 14-24.

9. Котляревский С.А. Конституционное государство. Опыт политико-морфологического обзора. С.-Петербург: Типогр. Альтшуллера, 1907. 251 с.

10. Федоренко В.Л. Конституційне право України: підручник. До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України. Київ: Вид-во «Ліра», 2016. С. 86 (616 с.).

11. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

12. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.

13. Конституционный Закон об общих правах гражданств, для королей и областей, представленных в Рейхсрате от 12 декабря 1867 г. // Вильсон В. Государство. Прошлое и настоящее конституционных учреждений; пер. под ред. А.С. Ященко; с предисл. М.М. Ковалевского. С приложением текста важнейших конституций. Москва: Изд-во В.М. Саблина, 1905. С. 92-103

14. Конституції зарубіжних країн: навч. посібн. Авт.-упоряд.: В. О. Серьогін, Ю. М. Коломоєць, О. В. Марцеляк та ін.; За заг. ред. В. О. Серьогіна. Харків: Вид-во «ФІНН», 2009. С. 69-70.

15. Конституции государств Европейского Союза. Под общ. ред. и со вступ. стат. Л.А. Окунькова. Москва: Изд. группа НОРМА-ИНФРА М, 1999. 816 с.

REFERENCES:

1. Maliuha, A.V. (2020). Dostup do derzhavnoi sluzhby v Ukraini ta Yevropi: vid pryvilei – do osnovopolozhnogo konstytutsiinoho prava [Access to Civil Service in Ukraine and Europe: From Privilege to Fundamental Constitutional Law]. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia – Expert: The Paradigms of Legal Sciences and Public Administration*, 1(7), 239-253 [in Ukrainian].

2. Maliuha, A. (2018). Pravo hromadian na derzhavnu sluzhbu v Ukraini: poniattia, zakonodavche zabezpechennia, vymohy ta обмеження до кандыдатов [Citizens' Right to

- Civil Service in Ukraine: Concepts, Legislative Support, Requirements and Restrictions on Candidates]. *Visnyk NADU pry Prezydentovi Ukrainy. (Seriia «Derzhavne upravlinnia») – Bulletin of the NAPA under the President of Ukraine (Series “Public Administration”)*, 1, 38-44 [in Ukrainian].
3. Shapoval, V.M. (2017). *Fenomen konstytutsiinoho prava [The phenomenon of constitutional law]*. Kyiv: Instytut zakon. Verkhovnoi Rady Ukrainy [in Ukrainian].
 4. Serohin, V.O., Kolomoiets, Yu.M., Martseliak, O.V., et al. (2009). *Konstytutsii zarubizhnykh krain [Constitutions of foreign countries]*. V.O. Serohin (Eds.). Kharkiv: Vyd-vo «FINN» [in Ukrainian].
 5. Durdynevskiy, V.N., Ludshuveit, E.F. (1926). *Konstitutsii Vostoka: Egipet, Turtsiia, Persiia, Afganistan, Indiia, Kitai, Mongoliia, Yaponiia [Constitutions of the East: Egypt, Turkey, Persia, Afghanistan, India, China, Mongolia, Japan]*. Leningrad: Gosud. yzd-vo [in Russian].
 6. Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON “Zahalna deklaratsiia prav liudyny” : vid 10 hrudnia 1948 roku № 217 A (III) [UN General Assembly Resolution “Universal Declaration of Human Rights” from 10 December 1948, № 217 A (III)]. (2008). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy – Official Journal of Ukraine*, 93. Art. 3103 [in Ukrainian].
 7. Ukaz Prezydii Verkhovnoi Rady URSS “Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava vid 16 hrudnia 1966 roku (z dvoma fakultatyvnymy protokolamy)” : vid 19 hrudnia 1973 roku № 2148-VIII [Decree of the Presidium of the Verkhovna Rada of the USSR “International Covenant on Civil and Political Rights of December 16, 1966” from December 19, 1973, № 2148-VIII (with two optional protocols)]. (1998). *Mezhdunarodnye akty o pravakh cheloveka. Sbornyk dokumentov – International Human Rights Acts. Collection of documents*. (pp. 53-76). Moscow: NORMA-YNFRA-M [in Ukrainian].
 8. Fedorenko, V.L. (2014). *Konstytutsiia Ukrainy yak oberih derzhavnosti [The Constitution of Ukraine as a Chain of Statehood]*. *Biuleten Ministerstva yustytzii Ukrainy – Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, 6, 14-24 [in Ukrainian].
 9. Kotlyarevskiy, S.A. (1907). *Konstitutsionnoe gosudarstvo. Opyt politiko-morfologicheskogo obzora [Constitutional state. The experience of political and morphological review]*. Saint Peterburg: Tipogr. Altshullera [in Russian].
 10. Fedorenko, V.L. (2016). *Konstytutsiine pravo Ukrainy [Constitutional Law of Ukraine]*. Kyiv: Vyd-vo «Lira» [in Ukrainian].
 11. Konstytutsiia Ukrainy : vid 28 chervnia 1996 roku [Constitution of Ukraine from June 28, 1996]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 30. Art. 141 [in Ukrainian].
 12. Zakon Ukrainy “Pro derzhavnu sluzhbu” : vid 10 hrudnia 2015 r. [Law of Ukraine “On Civil Service” from December 10, 2015]. (2016). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 4. Art. 43 [in Ukrainian].
 13. Wilson, V. (1905). *Konstitutsionnyy Zakon ob obshchikh pravakh grazhdanstv, dlya koroley i oblastey, predstavlenykh v Reykhsrate ot 12 dekabrya 1867 g. [The Constitutional Law on the General Rights of Citizenship, for kings and regions represented in the Reichsrat of December 12, 1867]*. *Gosudarstvo. Proshloe i nastoiashchee konstitutsionnykh uchrezhdenii – State. Past and Present Constitutional Institutions*. (pp. 92-103). Moscow: Izd-vo V.M. Sablina [in Russian].
 14. Serohin, V.O., Kolomoiets, Yu.M., Martseliak, O.V., et al. (2009). *Konstytutsii zarubizhnykh krain [Constitutions of foreign countries]*. V.O. Serohin (Eds.). Kharkiv: Vyd-vo «FINN» [in Ukrainian].
 15. Okunkov, L.A. (Eds.). (1999). *Konstitutsii gosudarstv Evropeiskogo Soiuza [The Constitution of the States of the European Union]*. Moscow: Izd. gruppya NORMA-MNFRA M [in Russian].